

/14/ DA ADVERBIA

Da adverbia je promluvou při bakalářské determinaci jinak neznámého **Petra**, nejisté je autorství, neznámé je datum promoce.

Soupis pramenů: B-S č. 316 („Spisy sporné a pochybné“).

Překlad podle edice: A. Schmidtová, *Positiones*, s. 81–83, komentář s. 226–227 (původní edice Höfler, *Geschichtschreiber II*, s. 109–110).

Rukopis: NK Praha, X E 24, 308v–309v.

Rekomendace *Da adverbia*, kterou Bartošův a Spunarův soupis pramenů uvádí mezi „spisy spornými a pochybnými“, je sice stručně uvedena všeobecně moralistní úvahou o funkci a hodnotě rozumu (mysli, intelektu) a paměti jako nástrojů k poznání jsoucna, pravdy a dobra, dál je však projev vázán nezbytností promluvit podle Donatovy kanonické učebnice gramatiky o adverbích a vysvětlit na příkladech jejich významy. Čtenář si ihned všimne, že pozdně antická gramatika chápe a třídí slovní druhy jinak než moderní mluvnice. Příklady podávají informace o významech a funkcích jednotlivých adverbíí a o možnostech jejich užití, směřují však i k morálnímu poučení, neboť kdekoli je to možné, nabádají ke ctnosti. Ve prospěch Husova autorství by mohlo svědčit, i když náznak je to velmi slabý, že se v této rekomendaci objevují citáty (Alanus ab Insulis, *Catonis Disticha*), s nimiž jsme se setkali v předchozích Husových textech. – Pro imperativ tématu, sloveso *da*, jsem zvolila české „vyjmenuj“, bylo by ovšem možné říci také „použij“; v kolokviální vrstvě nejnovější češtiny se s oblibou užívá či zneužívá slovesa „dát“ („dáme jídlo“, „dejme řeč“, „to nedám“ apod.), překládat však nadpis a opakované výzvy této rekomendace obratem „Dej příslovce“ by jistě nebylo přiměřené, byť doslovné.

Vyjmenuj příslovce

Nedržíme-li mysl mladíka na uzdě napomínáním k dobrému, řítí se do zkázy; a nedostává-li se mu často užitečného poučení a on se za pomoci a s podnětem učitele svou mladou bystrou pamětí nerozpomíná na to dobré i špatné z minulosti, dostává se jeho rozum na scestí. A náš uchazeč, jak vidíte na jeho tváři, je teď mladík, není už dítětem a ještě není mužem. Zdá se tedy, že je vhodné jej mírným napomenutím pobídnout, aby svůj intelekt nasměroval k existenci, rozum k pravdě, vůli k dobru, také aby obrátil svou paměť k minulé špatnosti, již má oplakávat, a k dobru, které mu dal Bůh a za něž má on svému Bohu vzdávat díky. Vždyť kdyby intelekt odvrátil od existence do nicoty, určitě by sešel z cesty; kdyby vzdálil svůj rozum od pravdy, poslepu by se řítit do klamu, a tak by se ani správně nevyrovnal s pamětí. Abych jej co nejdůrazněji vybídl, ať se dá vést pravou stezkou, vezmu si imperativní výrok nejučenějšího gramatika Donata:¹

Vyjmenuj příslovce!

Nuže, Petře, tohle jsi slyšel a četl, ale podívej se, zda jsi to také uskutečňoval. Když se řekne **vyjmenuj příslovce**, je to výrok stručný, smysl přesný, příkaz prospěšný a znamená to: slyšíš to, porozuměj tomu a uskutečni to, protože se ti jako příkaz říká **vyjmenuj příslovce**. **Vyjmenuj**, to jest rozumem pochop, **vyjmenuj**, to jest slovem řekni, **vyjmenuj**, to jest činem uskutečni, abys to, co se týká ctnosti, rozumem pochopil, slovem o tom učil a abys to činem uskutečňoval v souladu se ctností. Tak tedy **příslivce vyjmenuj**, to jest pochop, vyjádři a uskutečni.

Pojď tedy k jednotlivostem: **vyjmenuj příslovce** místa: abys ZDE byl správně poslušný, TADY abys učil jiné, TAM abys patřičně kráčel, ODTUD abys odcházel od špatnosti, VNITŘNĚ, to jest UVNITŘ sebe abys každou věc rozvážil, a VEN, to jest MIMO sebe abys vycházel činem.

Petře, **vyjmenuj příslovce** času: byl-li jsi VČERA špatný, DNES buď dobrý. Dal-li ses NEDÁVNO na dobrou cestu, NYNÍ se pozvedni k ještě lepšímu. KDYSI jsi byl laciný vtípálek, JIŽ jsi milovník ctnosti, ZÍTRA budeš ještě ctnostnější, vždyť JEDNOU získáš i odměnu.

Petře, **vyjmenuj příslovce** počtu – jako že jsi chlapcem jen JEDENKRÁT, ne DVAKRÁT, jak říká Alan v *Problematech*:²

„Teletem může být býk a štěnětem pes jenom jednou,
proč člověk dítě je dvakrát, když přece jednou to stačí?“

1 Donatus, *Ars minor* IV, s. 362.

2 Alanus ab Insulis, *Liber parabolarum* IV, 375–376. Citováno též v rekomendaci *Discens factus est sciens*.

JEDNOU je člověk dítětem svým věkem, PO DRUHÉ dětinským chováním. Ale ty se TŘIKRÁT zkoumej, aby ses nestal PO DRUHÉ dítětem! Prozkoumáš-li se ČTYŘIKRÁT, budeš naplněn ČTYŘMI základními ctnostmi.³

Petře, **vyjmenuj příslovce** záporu: NE abys špatně smýšlel, ANI abys jednal nespravedlivě.

Petře, **vyjmenuj příslovce** souhlasu: abys žil JEN TAK, že budeš žít dobře; nebud' lehkověrný, věř JEN TEHDY, když se ujistíš; URČITĚ vyučuj jen tomu, co TAKÉ děláš.

Petře, **vyjmenuj příslovce** ukazovací: HLE! EJJHLE! – HLE, to tě zrazuje od špatnosti! EJJHLE, tak se ti staví před oči dobro!

Petře, **vyjmenuj příslovce** práci takto: KÉŽ BYCH byl dobrým klerikem! Ó, KDYBYCH si tak osvojil i ctnost!

Vyjmenuj příslovce vybízací: HEJ, studuj pořádně! NUŽE, jednej vždycky jako muž!

Vyjmenuj příslovce pořadí – aby ses PAK stal učitelem a POTOM ctnostným člověkem.

Petře, **vyjmenuj příslovce** tázací, jako: PROČ získáváš tituly, uvaž, NAČ studuješ, zvaž, Z JAKÉHO DŮVODU sis to vybral (vždyť především proto, abys byl spasen!).

Petře, **vyjmenuj příslovce** podobnosti: dělej dobré věci JAKO dobrý člověk, vyučuj ostatní COBY filosof, žij TAK, JAK máš, konej, JAK jsi povinen, protože tak se staneš JAKOBY plně spravedlivým.

Petře, **vyjmenuj příslovce** jakosti, abys POUČENĚ vzdělával jiné a aby ses choval PĚKNĚ.

Vyjmenuj, Petře, **příslovce** míry, abys MNOHO studoval, MÁLO spal, MÍRNĚ pil. Neboť Cato říká:

„Stále studuj, i tehdy, když už jsi znalosti získal.“⁴

„Spi jen tolik, co musíš.“⁵

„Vino užívej s mírou.“⁶

3 Tj. rozumnost (*sapientia*, *prudentia*), spravedlnost (*iustitia*), uměřenost (*temperantia*), statečnost (*fortitudo*).

4 *Catonis Disticha* IV, 21.

5 *Catonis Disticha*, Breves sententiae 19. Citováno též v doporučených *Quere bonos mores, Recte vivas* a *Instrue preceptis animum*.

6 Tamtéž, Breves sententiae 22.

CO NEJMÉNĚ, to jest NIKDY nezahálej a nehřeš, nýbrž VELICE služ Bohu.

Petře, **poslyš příslovce** pochybnosti: SNAD jsi špatný, TŘEBA dnes zemřeš a MOŽNÁ nebo ASI budeš zatracen.

Petře, **vyjmenuj příslovce** osoby, abys toto probíral SE MNOU a abys o tomhle uvažoval sám U SEBE.

Petře, **poslyš příslovce** odpovědi, PROTOŽE běda, když to neuděláš, budeš špatný.

Petře, **poslyš příslovce** oddělování, abys krácel ODLOUČENĚ od špatných a neobracel se ZPĚT ke špatnostem.

Petře, **vyjmenuj příslovce** volby, abys SPIŠ volil dobro než zlo, dokonce RADĚJI volil zemřít než žít špatně. Tak tě to učí Filosof ve třetí knize Etiky.⁷

Petře, **poslyš příslovce** shromažďování, abys všechno dobré DOHROMADY miloval, JEDNOTLIVÁ zla odmítal a toto dvojí SPOLEČNĚ prospěšně dodržoval.

Petře, **poslyš příslovce** zákazu – NE ABYS uctíval jiného boha,⁸ NE ABYS smílnil,⁹ NE ABYS nenáviděl svého bratra!¹⁰

Petře, **vyjmenuj příslovce** srovnání, jako je VÍCE: při srovnání tedy dbej VÍCE na ctnost než na znalosti a NEJVÍCE na věčný život. Abys byl lépe připraven získat¹¹ jej, propůjčuji ti titul bakaláře. Ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého, amen.

7 *Auctoritates Aristotelis*, Ethica III, č. 46, s. 236 (Bekker 1110a).

8 Srov. Ex 20, 3; Dt 5, 7.

9 Srov. Ex 20, 14; Dt 5, 18.

10 Srov. 1 J 3, 15.

11 V češtině nenapodobitelná homonymita latinského slovesa *comparare*, které vedle významu „připravovat, opatřovat si, získávat“ nese také význam „srovnávat“.